

Republica Moldova
CURTEA CONSTITUȚIONALĂ

HOTĂRÂRE

PRIVIND EXCEPȚIA DE NECONSTITUȚIONALITATE

a unor prevederi din Codul penal și din Codul de procedură penală
(accesul părții vătămate și al reprezentantului acesteia la materialele urmării penale)

(Sesizarea nr. 113g/2018)

CHIȘINĂU

29 noiembrie 2018

HOTĂRÂRE PRIVIND EXCEPȚIA DE NECONSTITUȚIONALITATE
A UNOR PREVEDERI DIN CODUL PENAL ȘI DIN CODUL DE PROCEDURĂ PENALĂ

În numele Republicii Moldova,
Curtea Constituțională, judecând în componența:

dlui Mihai POALELUNGI, *președinte*,
dlui Aurel BĂIEȘU,
dlui Igor DOLEA,
dlui Victor POPA,
dlui Veaceslav ZAPOROJAN, *judecători*,
cu participarea dlui Dumitru Avornic, *grefier*,

Având în vedere sesizarea depusă pe 9 august 2018
și înregistrată la aceeași dată,
Examinând sesizarea menționată în ședință publică,
Având în vedere actele și lucrările dosarului,
Deliberând în camera de consiliu,

Pronunță următoarea hotărâre:

PROCEDURA

1. La originea cauzei se află excepția de neconstituționalitate:
 - a textului „din momentul încheierii urmăririi penale” de la articolele 60 alin. (1) pct. 7) și 62 alin. (1) pct. 7);
 - a articolului 64 alin. (2) pct. 16);
 - a articolului 66 alin. (2) pct. 20);
 - a textului „după terminarea urmăririi penale” de la articolul 66 alin. (2) pct. 22);
 - a textului „din momentul încheierii urmăririi penale” de la articolul 74 alin. (1) pct. 8);
 - a articolului 212 alin. (1) și (3) din Codul de procedură penală al Republicii Moldova, adoptat prin Legea nr. 122 din 14 martie 2003;
 - a articolului 315 alin. (2) din Codul penal al Republicii Moldova, adoptat prin Legea nr. 985 din 18 aprilie 2002, ridicată de către dl avocat V. Gribincea, în dosarul nr. 10-329/18, pendinte la Judecătoria Chișinău, sediul Centru.
2. Excepția de neconstituționalitate a fost trimisă la Curtea Constituțională pe 9 august 2018 de către dl judecător Sergiu Ciobanu din cadrul Judecătoriei Chișinău, sediul Centru, în baza articolului 135 alin. (1) literele a) și g) din Constituție.
3. Autorul excepției de neconstituționalitate pretinde că prevederile contestate sunt contrare articolelor 20 și 24 alin. (2) din Constituție.

4. Prin decizia Curții Constituționale din 6 septembrie 2018, sesizarea privind excepția de neconstituționalitate a fost declarată admisibilă, fără a se prejudeca fondul cauzei.

5. În procesul examinării excepției de neconstituționalitate, Curtea Constituțională a solicitat opiniile Parlamentului, Președintelui Republicii Moldova, Guvernului, Procuraturii Generale, Curții Supreme de Justiție și a Facultății de Drept a Universității de Stat din Moldova.

6. În ședința publică a Curții, excepția de neconstituționalitate a fost susținută de către autorul excepției. Parlamentul a fost reprezentat de către dl Valeriu Kuciuk, șef al Serviciului reprezentare la Curtea Constituțională și organele de drept din cadrul Direcției generale juridice a Secretariatului Parlamentului. Guvernul a fost reprezentat de către dl Eduard Serbenco, secretar de stat al Ministerului justiției.

A. Circumstanțele litigiului principal

7. Curtea constată că cererea prin care autorul excepției contestă acțiunile procurorilor în instanța de judecată în interesele dlui Eduard Popa trebuie înțeleasă în contextul faptelor descrise în hotărârea Curții Europene din cauza *Eduard Popa v. Republica Moldova*, 12 decembrie 2013. Deși nu obișnuiește să prezinte în mod desfășurat faptele care stau la baza unui proces în care se ridică o excepție de neconstituționalitate, în prezenta cauză Curtea va face o excepție. Excepția se explică prin gravitatea acestor fapte. Curtea își exprimă speranța că asemenea ferocități nu vor mai avea loc vreodată în Republica Moldova, ele echivalând cu o suprimare a demnității umane, valoare pe care se sprijină drepturile și libertățile garantate de Constituția acestui stat. Faptele pot fi rezumate după cum urmează:

„5. Reclamantul [dl Eduard Popa] s-a născut în 1981 și locuiește în Ialoveni.

6. La momentul evenimentelor reclamantul își executa pedeapsa într-un penitenciar de tip deschis în Goian. În timpul zilei, acesta lucra în afara penitenciarului, iar noaptea se întorcea în penitenciar. Pe 18 noiembrie 2005, el a solicitat să i se permită să rămână acasă, însă cererea i-a fost refuzată. Deși nu i s-a permis acest fapt, în acea seară el nu s-a întors în penitenciar, rămânând peste noapte acasă la părinți, în apropierea orașului Ialoveni.

7. Pe 19 noiembrie 2005, la aproximativ ora 9 dimineața, reclamantul a plecat la o farmacie pentru a cumpăra medicamente împotriva durerilor de spate. În drum spre casă, la aproximativ ora 10.00, în fața acestuia s-a oprit o mașină de culoare roșie. Potrivit declarațiilor reclamantului, un angajat al poliției a ieșit din mașină, l-a lovit în față și l-a împins în mașină, după care reclamantul și-a pierdut cunoștința. Guvernul nu a confirmat această declarație, dar a admis că aceasta ar putea fi una dintre versiuni.

8. Între timp, la aproximativ ora 9.30, doi angajați ai poliției au venit acasă la părinții reclamantului. Ei au percheziționat casa și au întreat-o pe mama reclamantului despre

HOTĂRÂRE PRIVIND EXCEPȚIA DE NECONSTITUȚIONALITATE
A UNOR PREVEDERI DIN CODUL PENAL ȘI DIN CODUL DE PROCEDURĂ PENALĂ

locul aflării acestuia. În timp ce erau acolo, unul dintre angajații poliției a recepționat un apel telefonic și și-a informat interlocutorul că se afla acasă la reclamant. Mai târziu, acesta a fost sunat din nou, iar convorbirea a durat doar cinci secunde, după care mama reclamantului a înțeles că fiul acesteia a fost găsit de către poliție. Cei doi angajați ai poliției au plecat imediat. Mama reclamantului i-a urmat și i-a rugat să nu-l bată pe fiul ei. Ulterior, angajații poliției s-au întâlnit cu un vecin de-al ei, care îi cunoștea și care i-a întrebat de ce erau acolo. Angajații poliției au răspuns că erau în căutare de infractori, iar atunci când vecinul i-a întrebat dacă i-au găsit, ei au răspuns afirmativ.

9. Pe 20 noiembrie 2005, la aproximativ ora 11 dimineața, doi bărbați l-au găsit pe reclamant culcat la pământ în apropierea unui lac situat la aproximativ 1,5 km de orașul Ialoveni. Reclamantul nu putea să vorbească și să meargă, avea leziuni faciale specifice unui atac violent, iar hainele acestuia erau ude și murdare. Acesta a fost transportat într-o încăpere pentru pază din apropiere, unde s-a încălzit și i s-au uscat hainele. Mai târziu, a răspuns la câteva întrebări ce i-au fost adresate și a început să manifeste un comportament straniu. Își rostea numele și un nume despre care s-a aflat mai târziu că este numele fratelui său. De asemenea, reclamantul a început să mănânce noroi, fapt care le-a făcut pe persoanele care l-au găsit să creadă că se afla sub influența drogurilor. Aceste persoane i-au dat reclamantului o geacă și o pereche de bocanci, după care reclamantul a pornit pe jos în direcția orașului Ialoveni. Mama reclamantului a contestat faptul că reclamantul s-a deplasat singur și a susținut că persoanele care l-au găsit au crezut că se afla sub influența drogurilor și l-au alungat, în loc să cheme o ambulanță.

10. Pe 21 noiembrie 2005 aceleași persoane l-au găsit din nou pe reclamant, culcat la o distanță de treizeci de metri de încăperea respectivă. Ele au chemat ambulanța, iar reclamantul a fost transportat la spital.

11. Pe 21 noiembrie 2005, la aproximativ ora 16.30, familia reclamantului a recepționat un apel telefonic de la un spital din Chișinău, fiind informată că reclamantul se afla în stare critică.

12. Părinții reclamantului l-au vizitat în următoarea zi la spital și au aflat de la acesta că a fost bătut de către angajații poliției și lăsat inconștient pe malul unui lac, în apropiere de Ialoveni. Din cauza temperaturilor joase, acesta a suferit degerături de gradul IV ale membrilor și, ulterior, pe 8 decembrie 2005, i-au fost amputate ambele picioare și opt degete de la mâini. Potrivit extraselor medicale, la momentul internării în spital, reclamantul nu se afla sub influența alcoolului sau a drogurilor.

13. Pe o dată nespecificată, mama reclamantului a depus o plângere la procuratură cu privire la maltratarea reclamantului de către angajații poliției pe data de 19 noiembrie 2005. Ea a declarat că acesta putea să-i identifice pe agresori.

14. Pe 28 noiembrie 2005, mama reclamantului a plecat la procuratura Ialoveni, unde l-a întâlnit pe șeful Comisariatului de poliție Ialoveni. Ea susține că acesta ar fi informat-o că fiul ei a fost bătut de către angajații penitenciarului. Pe holul procuraturii, ea l-a întâlnit pe unul din angajații poliției care a vizitat-o acasă pe 19 noiembrie 2005. Angajatul poliției părea surprins să afle că fiul acesteia era încă în viață.

15. Pe 2 decembrie 2005, un ofițer de urmărire penală, însoțit de un angajat al poliției, a încercat să-l audieze pe reclamant la spital, însă acesta a refuzat să răspundă, invocând starea precară de sănătate.

16. Pe 17 ianuarie 2006, reclamantul a fost audiat de către un procuror și a declarat că la 19 noiembrie 2005, când mergea pe stradă, s-a oprit o mașină de culoare roșie, iar

HOTĂRÂRE PRIVIND EXCEPȚIA DE NECONSTITUȚIONALITATE
A UNOR PREVEDERI DIN CODUL PENAL ȘI DIN CODUL DE PROCEDURĂ PENALĂ

cineva a ieșit din aceasta și l-a lovit în față. După acest moment, nu-și mai amintește nimic. Mama reclamantului a informat procurorul că după internarea reclamantului în spital, pe 21 noiembrie 2005, o mașină roșie cu angajați ai poliției a venit la lacul unde a fost găsit reclamantul, iar aceștia i-au adresat întrebări despre locul aflării reclamantului. De asemenea, mama reclamantului a dat numele unuia dintre angajații poliției care l-ar fi agresat pe fiul ei pe 19 noiembrie 2005. Din procesul-verbal al audierii s-a constatat că procurorul nu a adresat nicio întrebare reclamantului sau mamei lui.

17. Pe 20 ianuarie 2006, Procuratura Ialoveni a pornit urmărirea penală. Deși potrivit afirmațiilor mamei reclamantului acesta a fost agresat de către angajații poliției care conduceau o mașină roșie, urmărirea penală s-a axat pe bănuiala unui jaf, iar afirmația privind agresiunile comise de către angajații poliției nu a fost investigată.

18. Pe 28 ianuarie 2006, reclamantul a fost audiat de către un procuror. El a confirmat faptul că a fost agresat pe 19 noiembrie 2005.

19. Pe 10 februarie 2006 a fost întocmit raportul de expertiză medico-legală, potrivit căruia, pe 21 noiembrie 2005, reclamantul avea excoriații și edem al țesuturilor moi ale feței și excoriații pe corp, iar ca urmare a degerăturii severe, ambele membre inferioare și opt degete de la mâini i-au fost amputate. Se pare că raportul a fost întocmit în baza documentelor medicale ale reclamantului și nu în baza examinării sale.

20. Printr-o scrisoare din 3 februarie 2006, Procuratura Generală l-a informat pe reclamant că argumentele invocate nu au confirmat agresarea lui de către angajații poliției și că în acest caz a fost pornită urmărirea penală pentru a-i identifica pe făptuitorii care l-au bătut și care i-au furat ceasul și geaca.

21. Mama reclamantului a scris mai multe scrisori la Procuratură, exprimându-și dezacordul cu modalitatea de efectuare a urmăririi penale, și a insistat să fie efectuată procedura recunoașterii angajaților poliției din Comisariatul de Poliție Ialoveni, pentru ca reclamantul să-i poată identifica pe făptuitori.

22. Se pare că după scrisorile trimise de către reclamant a fost reluată urmărirea penală. Totuși, pe 14 septembrie 2007, Procuratura a emis o ordonanță de încetare a urmăririi penale în legătură cu plângerea reclamantului, fără a efectua procedura recunoașterii. În motivarea respingerii plângerii, Procuratura a invocat faptul că declarațiile reclamantului erau vagi și că nu a cooperat în mod corespunzător cu ofițerii de urmărire penală. Reclamantul a contestat această ordonanță.

23. Pe 6 februarie 2009, Procuratura Generală a anulat ordonanța menționată *supra* și a dispus reluarea urmăririi penale. S-a decis ca în cadrul urmăririi penale reclamantul să fie audiat din nou și să fie efectuată procedura recunoașterii agresorilor săi. De asemenea, trebuia să se verifice dacă pe 19 noiembrie 2005 acesta a consumat medicamente sau substanțe interzise și, în cazul unor declarații contradictorii, urma să fie efectuată confruntarea dintre reclamant și martori.

24. Într-o scrisoare din 12 martie 2009 adresată Procuraturii, mama reclamantului a continuat să-i acuze atât pe angajații poliției care l-au bătut pe fiul său pe 19 noiembrie 2005, cât și pe persoanele care l-au alungat pe reclamant și l-au lăsat să doarmă afară peste noapte, în loc să cheme o ambulanță pe 20 noiembrie 2005. De asemenea, ea a acuzat aceste persoane că i-au furat haina reclamantului și i-au dat în schimb o haină veche.

HOTĂRÂRE PRIVIND EXCEPȚIA DE NECONSTITUȚIONALITATE
A UNOR PREVEDERI DIN CODUL PENAL ȘI DIN CODUL DE PROCEDURĂ PENALĂ

25. Pe 14 martie 2009, reclamantul a fost audiat. [...]

26. Pe 30 iulie 2009, Procuratura Ialoveni a încetat urmărirea penală desfășurată în legătură cu plângerile reclamantului. În acest sens, Procuratura nu a menționat vreo declarație exprimată de către reclamant pe 14 martie 2009. Reclamantul a contestat această ordonanță.

27. Pe 3 decembrie 2009, Procuratura Generală a anulat ordonanța menționată *supra* și a dispus reluarea urmăririi penale. De asemenea, Procuratura Generală a dispus retragerea cauzei penale din gestiunea Procuraturii Ialoveni, deoarece a fost stabilit faptul că urmărirea penală era incompletă și că aceasta nu a fost efectuată într-un termen rezonabil. Cauza a fost transmisă Procuraturii militare pentru elucidarea, între altele, dacă reclamantul era consumator de droguri, de alcool sau de alte substanțe toxice până la evenimentele respective. În plus, Procuratura militară trebuia să stabilească, în baza documentelor medicale, dacă reclamantul a suferit un traumatism cranian în perioada preținsei agresiuni din 19 noiembrie 2005 și să efectueze o confruntare dintre reclamant, mama acestuia și martori.

28. Pe 9 septembrie 2010 a fost efectuată o nouă expertiză medico-legală, care a ajuns la aceleași concluzii. De asemenea, experții au conchis că excoriațiile de pe fața reclamantului puteau fi provocate de căderea acestuia.

29. În cele din urmă, din motive necunoscute, cauza penală a fost transferată iarăși pentru examinare la Procuratura Ialoveni, care, pe 9 martie 2011, a încetat urmărirea penală în legătură cu plângerea reclamantului privind maltratarea sa de către angajații poliției în baza motivelor invocate anterior. Se pare că nu a fost efectuată o confruntare dintre reclamant și angajații poliției acuzați că l-au bătut.

30. Pe 11 mai 2011, procurorul ierarhic superior de la Procuratura Ialoveni a anulat ordonanța menționată *supra*, pentru că aceasta a fost adoptată ca urmare a unei anchete superficiale și că nu au fost audiate toate persoanele implicate.”

8. În baza faptelor descrise mai sus, dl Eduard Popa, reprezentat de către autorul excepției, a depus o cerere la Curtea Europeană pe 4 aprilie 2007, în care s-a plâns că a fost maltratat de către agenții de poliție, care i-au pus în pericol viața și au produs consecințe grave asupra sănătății sale. De asemenea, acesta s-a plâns de faptul că nu a avut parte de o anchetă efectivă în legătură cu plângerile sale. În continuare, dl Eduard Popa a susținut că a avut loc încălcarea articolului 8 din Convenție, ca urmare a vătămării sănătății sale, și că nu a beneficiat de remedii efective împotriva încălcărilor enumerate *supra*, contrar articolului 13 din Convenție.

9. Prin hotărârea din 12 decembrie 2013, Curtea Europeană a constatat încălcarea articolelor 2 și 3 din Convenție, sub aspect procedural, pentru că urmărirea penală în legătură cu alegerile dlui Eduard Popa despre maltratarea sa nu a fost adecvată sau suficient de efectivă (a se vedea cauza *Eduard Popa v. Republica Moldova*, 12 decembrie 2013, § 55).

10. Din materialele prezentate Curții rezultă că, pe 7 septembrie 2016, după ce Curtea Europeană a pronunțat hotărârea menționată mai sus, Procurorul General-interimar a dispus, printr-o ordonanță, ca urmărirea

penală în cauza respectivă să fie efectuată de către Procuratura pentru Combaterea Criminalității Organizate și Cauze Speciale (PCCOCS).

11. Pe 6 noiembrie 2017, autorul excepției a depus o cerere la PCCOCS prin care a solicitat să fie informat, în scris, despre măsurile de urmărire penală care au fost întreprinse după data de 28 octombrie 2016 și despre măsurile care urmează a fi efectuate. Printr-o scrisoare din 17 noiembrie 2017, un procuror din cadrul PCCOCS a răspuns solicitărilor adresate făcând referire la articolul 212 alin. (1) din Codul de procedură penală, care reglementează confidențialitatea urmăririi penale.

12. Pe 4 ianuarie 2018, avocatul părții vătămate a depus din nou o cerere prin care și-a reiterat cerințele exprimate anterior, solicitând, în mod suplimentar, să i se acorde o copie a tuturor materialelor dosarului penal care datează din 1 mai 2011. Totodată, avocatul a menționat că urmărirea penală durează de mai mult de șapte ani. Printr-o scrisoare din 9 februarie 2018, un procuror din cadrul PCCOCS a răspuns că urmărirea penală se află în derulare și a indicat un număr de persoane care au statut procesual de învinuit, fără a le oferi numele.

13. Pe 19 martie 2018, avocatul părții vătămate a depus din nou o cerere prin care și-a reiterat cerințele exprimate anterior, inclusiv pe cele referitoare la acordarea unei copii a tuturor materialelor dosarului penal. Totodată, avocatul a menționat că, din scrisoarea anterioară a procurorului, a aflat pentru prima dată că în această cauză există persoane care au statut de învinuit. Printr-o scrisoare din 13 aprilie 2018, un procuror din cadrul PCCOCS a menționat că informațiile solicitate nu pot fi comunicate, pentru că urmărirea penală este confidențială.

14. Pe 2 mai 2018, avocatul părții vătămate a depus o plângere la procurorul ierarhic superior împotriva acțiunilor procurorilor din subordinea acestuia, în baza articolului 299¹ din Codul de procedură penală, prin care a solicitat anularea răspunsurilor din 17 noiembrie 2017, 9 februarie 2018 și 13 aprilie 2018 emise de procurorii ierarhic inferiori și acordarea unei copii de pe toate materialele dosarului penal dateate cu 1 mai 2011, precum și oferirea de informații despre derularea urmăririi penale. Plângerea a fost respinsă ca nefondată printr-o ordonanță din 17 mai 2018, emisă de către procurorul-șef al PCCOCS. În motivarea ordonanței, procurorul s-a referit la articolul 60 alin. (1) pct. 7) din Cod, care prevede dreptul părții vătămate de a lua cunoștință de materialele cauzei penale din momentul încheierii urmăririi penale, la articolul 293 alin. (1), care prevede obligația procurorului de a informa partea vătămată despre terminarea urmăririi penale, cu acordarea dreptului de a lua cunoștință de materialele cauzei, precum și la articolul 212 alin. (1) din Cod, referitor la confidențialitatea urmăririi penale.

HOTĂRÂRE PRIVIND EXCEPȚIA DE NECONSTITUȚIONALITATE
A UNOR PREVEDERI DIN CODUL PENAL ȘI DIN CODUL DE PROCEDURĂ PENALĂ

15. Nefiind de acord cu scrisoarea din 13 aprilie 2018 și cu ordonanța din 17 mai 2018, avocatul părții vătămate a depus o plângere la judecătorul de instrucție, prin care a solicitat anularea actelor respective și emiterea unei încheieri prin care procurorul responsabil de caz să-i ofere părții vătămate o copie de pe materialele cauzei penale datate cu 1 mai 2011.

16. În cadrul ședinței de judecată, autorul excepției, care reprezintă interesele dlui Eduard Popa, a ridicat excepția de neconstituționalitate a prevederilor menționate la § 1 din prezenta hotărâre.

17. Prin încheierea din 18 iulie 2018, instanța de judecată a admis cererea privind ridicarea excepției de neconstituționalitate și a dispus trimiterea sesizării către Curtea Constituțională, în vederea soluționării acesteia.

B. Legislația pertinentă

18. Prevederile relevante ale Constituției sunt următoarele:

Articolul 20
Accesul liber la justiție

„(1) Orice persoană are dreptul la satisfacție efectivă din partea instanțelor judecătorești competente împotriva actelor care violează drepturile, libertățile și interesele sale legitime.

(2) Nici o lege nu poate îngreuna accesul la justiție.”

Articolul 24
Dreptul la viață și la integritate fizică și psihică

„[...]

(2) Nimeni nu va fi supus la torturi, nici la pedepse sau tratamente crude, inumane ori degradante.

[...]”

19. Prevederile relevante ale Codului penal al Republicii Moldova, adoptat prin Legea nr. 985 din 18 aprilie 2002, sunt următoarele:

Articolul 315
Divulgarea datelor urmăririi penale

„(1) Divulgarea datelor urmăririi penale contrar interdicției persoanelor care efectuează urmărirea penală

se pedepsește cu amendă în mărime de până la 650 unități convenționale sau cu muncă neremunerată în folosul comunității de la 180 la 240 de ore.

HOTĂRÂRE PRIVIND EXCEPȚIA DE NECONSTITUȚIONALITATE
A UNOR PREVEDERI DIN CODUL PENAL ȘI DIN CODUL DE PROCEDURĂ PENALĂ

(2) **Divulgarea intenționată a datelor urmăririi penale de către persoana care efectuează urmărirea penală sau de către persoana abilitată cu controlul asupra desfășurării urmăririi penale, dacă această acțiune a cauzat daune morale sau materiale bănuیتului, învinuitului, martorului, părții vătămăte sau reprezentanților acestora ori dacă l-a făcut pe vinovat să se eschiveze de la răspundere,**

se pedepsește cu amendă în mărime de la 850 la 1350 unități convenționale cu privarea de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate pe un termen de până la 3 ani.”

20. Prevederile relevante ale Codului de procedură penală al Republicii Moldova, adoptat prin Legea nr. 122 din 14 martie 2003, sunt următoarele:

Articolul 60
Drepturile și obligațiile părții vătămăte

„(1) Partea vătămăte dispune de următoarele drepturi:

[...]

7) să ia cunoștință de materialele cauzei penale **din momentul încheierii urmăririi penale** și să noteze orice informații din dosar;

[...]”

Articolul 62
Drepturile și obligațiile părții civile

„(1) În scopul susținerii cererii sale, partea civilă dispune de următoarele drepturi:

[...]

7) să ia cunoștință de materialele cauzei penale **din momentul încheierii urmăririi penale**, să noteze orice date din dosar care se referă la acțiunea civilă;

[...]”

Articolul 64
Drepturile și obligațiile bănuیتului

„[...]

(2) **Bănuیتul, conform prevederilor prezentului cod, are dreptul:**

[...]

16) să ia cunoștință de procesele-verbale ale acțiunilor procesuale efectuate cu participarea sa și să facă obiecții asupra corectitudinii proceselor-verbale, precum și să ceară completarea lor cu circumstanțe care, în opinia sa, trebuie să fie menționate;

[...]”

Articolul 66

Drepturile și obligațiile învinuitului, inculpatului

„[...]

(2) **Învinuitul, inculpatul, conform prevederilor prezentului cod, are dreptul:**

[...]

20) **să ia cunoștință de procesele-verbale ale acțiunilor procesuale efectuate cu participarea lui și să facă obiecții asupra corectitudinii proceselor-verbale, precum și să ceară completarea lor cu circumstanțele care, în opinia sa, trebuie să fie menționate;**

[...]

22) **după terminarea urmăririi penale**, să ia cunoștință de toate materialele cauzei și să noteze din ele datele necesare, să înainteze cereri de completare a urmăririi penale;

[...]”

Articolul 74

Drepturile și obligațiile părții civilmente responsabile

„(1) Partea civilmente responsabilă, în scopul protejării intereselor sale privitor la acțiunea civilă pornită împotriva sa, în condițiile prezentului cod, dispune de următoarele drepturi:

[...]

8) să ia cunoștință de materialele cauzei penale **din momentul încheierii urmăririi penale** și să noteze orice date din dosar care se referă la acțiunea civilă pornită împotriva sa;

[...]”

Articolul 80

Drepturile și obligațiile reprezentantului victimei, părții vătămate, părții civile, părții civilmente responsabile

„(1) Reprezentantul victimei, părții vătămate, părții civile, părții civilmente responsabile exercită, în cursul desfășurării procesului penal, drepturile acestora, cu excepția drepturilor indisolubile de persoana acestora. Pentru protejarea intereselor persoanei reprezentate, reprezentantul, în condițiile prezentului cod, are dreptul:

[...]

8) să ia cunoștință de materialele cauzei penale **din momentul terminării urmăririi penale**, inclusiv în cazul clasării procesului penal și să noteze orice date din dosar privind interesele persoanei reprezentate;

[...]”

Articolul 212

Confidențialitatea urmăririi penale

„(1) **Materialele urmăririi penale nu pot fi date publicității decât cu autorizația persoanei care efectuează urmărirea penală și numai în măsura în care ea consideră că aceasta este posibil, cu respectarea prezumției de nevinovăție, și ca să nu fie afectate interesele altor persoane și ale desfășurării urmăririi penale în**

HOTĂRÂRE PRIVIND EXCEPȚIA DE NECONSTITUȚIONALITATE
A UNOR PREVEDERI DIN CODUL PENAL ȘI DIN CODUL DE PROCEDURĂ PENALĂ

condițiile Legii nr. 133 din 8 iulie 2011 privind protecția datelor cu caracter personal.

(2) Dacă este necesar a se păstra confidențialitatea, persoana care efectuează urmărirea penală previne martorii, partea vătămată, partea civilă, partea civilmente responsabilă sau reprezentanții lor, apărătorul, expertul, specialistul, interpretul, traducătorul și alte persoane care asistă la efectuarea acțiunilor de urmărire penală despre faptul că nu au voie să divulge informația privind urmărirea penală. Aceste persoane vor da o declarație în scris că au fost prevenite despre răspunderea pe care o vor purta conform art. 315 din Codul penal.

(3) Divulgarea datelor urmăririi penale de către persoana care efectuează urmărirea penală sau de către persoana abilitată cu controlul asupra activității de urmărire penală, dacă această acțiune a cauzat daune morale sau materiale martorului, părții vătămate și reprezentanților acestora sau a prejudiciat procesul de urmărire penală, are ca urmare răspunderea penală prevăzută în art. 315 din Codul penal.”

21. Prevederile relevante ale Convenției Europene pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale sunt următoarele:

Articolul 3
Interzicerea torturii

„Nimeni nu poate fi supus torturii, nici pedepselor sau tratamentelor inumane ori degradante.”

ÎN DREPT

22. Din conținutul excepției de neconstituționalitate, Curtea observă că aceasta privește imposibilitatea părții vătămate de a avea acces la materialele urmăririi penale până la terminarea urmăririi penale.

A. ADMISIBILITATEA

23. În Decizia sa din 6 septembrie 2018, Curtea a analizat respectarea condițiilor de admisibilitate a prezentei excepții de neconstituționalitate.

24. În conformitate cu articolul 135 alin. (1) lit. a) din Constituție, controlul constituționalității legilor, în prezenta cauză a Codului penal al Republicii Moldova, adoptat prin Legea nr. 985 din 18 aprilie 2002, și a Codului de procedură penală al Republicii Moldova, adoptat prin Legea nr.122 din 14 martie 2003, ține de competența Curții Constituționale. Așadar, Curtea are competența de a verifica constituționalitatea normelor contestate.

HOTĂRÂRE PRIVIND EXCEPȚIA DE NECONSTITUȚIONALITATE
A UNOR PREVEDERI DIN CODUL PENAL ȘI DIN CODUL DE PROCEDURĂ PENALĂ

25. Excepția a fost ridicată în dosarul nr. 10-329/18, aflat pe rolul Judecătoriei Chișinău, sediul Centru. Sesizarea privind excepția de neconstituționalitate a fost formulată de către un subiect abilitat cu această competență.

26. Curtea a observat că obiectul excepției îl constituie prevederile legale menționate la § 1 din prezenta hotărâre. De asemenea, în cadrul ședinței plenare a Curții, dl avocat Tudor Osoianu, reprezentantul autorului excepției de neconstituționalitate, a solicitat verificarea constituționalității textului „din momentul terminării urmăririi penale” de la articolul 80 alin. (1) pct. 8) din Codul de procedură penală, care se referă la faptul că reprezentantul victimei are dreptul să ia cunoștință de materialele cauzei penale la terminarea urmăririi penale.

27. Cu referire la aplicabilitatea textului „din momentul încheierii urmăririi penale” de la articolul 62 alin. (1) pct. 7), a textului „după terminarea urmăririi penale” de la articolul 66 alin. (2) pct. 22) și a textului „din momentul încheierii urmăririi penale” de la articolul 74 alin. (1) pct. 8) din Codul de procedură penală, la soluționarea cauzei, Curtea observă că aceste prevederi legale stabilesc dreptul procesual de a lua cunoștință de materialele urmăririi penale la încheierea urmăririi penale pentru subiecți procesuali ca partea civilă, învinuitul, inculpatul și partea civilmente responsabilă, în timp ce excepția de neconstituționalitate a fost ridicată de către avocatul părții vătămate.

28. Aceeași situație se referă și la aplicabilitatea articolelor 64 alin. (2) pct. 16), 66 alin. (2) pct. 20) din Codul de procedură penală, care vizează drepturile bănuțitului, învinuitului și inculpatului de a lua cunoștință de procesele-verbale ale acțiunilor procesuale efectuate cu participarea lor, însă nu drepturile părții vătămate.

29. Curtea reamintește că anterior a examinat o situație similară, în care avocatul inculpatului a ridicat excepția de neconstituționalitate a unei norme aplicabile în cazul părții vătămate (a se vedea DCC nr. 56 din 27 iunie 2017, § 22) și a reținut că în cazul constatării neconstituționalității unei norme prin intermediul excepției aceasta nu manifestă doar o funcție preventivă, ci și una reparatorie, pentru că ea privește în primul rând **situația concretă a părții lezate în drepturile sale prin norma criticată. De invocarea unei excepții de neconstituționalitate trebuie să profite, în primul rând, autorul acesteia, în caz contrar, acest instrument riscă să devină unul simulat, o *actio popularis*, în aceste condiții pierzându-se caracterul concret și efectiv al excepției** (a se vedea, de asemenea DCC nr. 32 din 29 martie 2018, §§ 24-25; DCC nr. 83 din 6 septembrie 2017, §§ 21-22). Prin urmare, acest capăt al excepției de neconstituționalitate nu întrunește condițiile de admisibilitate.

30. Cu referire la contestarea articolului 212 alin. (1) din Codul de procedură penală, pentru că aceste prevederi legale ar restricționa accesul părții apărării și al părții vătămate la materialele urmăririi penale până la încheierea urmăririi penale, Curtea a reținut următoarele. Dispozițiile articolului 212 alin. (1) din Cod, care prevăd că „materialele urmăririi penale nu pot fi date publicității decât cu autorizația persoanei care efectuează urmărirea penală [...]”, reglementează discreția persoanei care efectuează urmărirea penală de a divulga terților anumite informații din dosarul penal cu respectarea condițiilor impuse de norma în discuție. Astfel, textul „nu pot fi date publicității” se referă la relația dintre organul de urmărire penală și persoanele și instituțiile care se interesează de mersul anchetei (e.g. mass-media, organizațiile nonguvernamentale etc.) și nu se referă la părți sau la alte persoane participante la procesul penal, deoarece acestea din urmă nu au dreptul să ia cunoștință de materialele urmăririi penale decât după încheierea ei. Mai mult, problema abordată de către autorul excepției se referă la accesul deplin la materialele urmăririi penale, în timp ce textul „publicarea”, în sensul articolului 212 alin. (1) din Cod, are în vedere doar divulgarea unor informații care ar fi suficiente pentru ca publicul larg să fie informat cu privire la mersul anchetei. Prin urmare, deși prevederile articolului 212 alin. (1) din Codul de procedură penală au fost invocate de procurori în motivarea refuzului de a acorda acces la materialele urmăririi penale (a se vedea §§ 11, 14 *supra*), acestea nu pot fi examinate în fond, deoarece restricția impusă părții apărării la accesul deplin la materialele urmăririi penale este reglementată de alte prevederi legale, care vor fi supuse analizei în cele ce urmează. Așadar, acest capăt al excepției de neconstituționalitate nu întrunește condițiile de admisibilitate, deoarece pune în discuție o problemă de interpretare și de aplicare corectă a legii.

31. Cu privire la contestarea articolului 212 alin. (3) din Codul de procedură penală și a articolului 315 alin. (2) din Codul penal, care stabilesc interdicția divulgării datelor urmăririi penale de către persoana care efectuează urmărirea penală sau de către persoana căreia i s-a acordat competența controlului activității de urmărire penală, sub sancțiunea legii penale, Curtea a reținut că aceste prevederi nu au fost aplicate în privința părții vătămate, al cărei reprezentant a solicitat ridicarea excepției de neconstituționalitate. De altfel, interdicția în discuție nu se referă la partea vătămată, ci la persoana care efectuează urmărirea penală sau căreia i s-a acordat competența controlului activității de urmărire penală. Interdicția care îi poate fi impusă părții vătămate în privința divulgării datelor urmăririi penale este reglementată de alte prevederi legale, necontestate de autorul excepției, și anume de articolul 212 alin. (2) din Codul de procedură penală și articolul 315 alin. (1) din Codul penal. Prin urmare, acest capăt al

excepției de neconstituționalitate nu întrunește condițiile de admisibilitate, pentru că prevederile contestate nu sunt aplicabile la soluționarea litigiului principal. Acest capăt al sesizării reprezintă o *actio popularis*.

32. Cu referire la textul „din momentul încheierii urmăririi penale” de la articolul 60 alin. (1) pct. 7) și la textul „din momentul terminării urmăririi penale” de la articolul 80 alin. (1) pct. 8) din Codul de procedură penală, care reglementează dreptul părții vătămate și al reprezentantului acesteia de a lua cunoștință de materialele urmăririi penale la încheierea acesteia, Curtea a observat că prevederile contestate sunt aplicabile la soluționarea cauzei.

33. Curtea reține că prevederile contestate nu au făcut anterior obiectul controlului de constituționalitate.

34. Curtea mai observă că autorul excepției a susținut că prevederile contestate sunt contrare articolelor 20 și 24 alin. (2) din Constituție.

35. Cu privire la incidența articolului 20 din Constituție, care garantează accesul la justiție, Curtea menționează că dispozițiile acestuia trebuie interpretate așa cum interpretează Curtea Europeană a Drepturilor Omului articolul 6 din Convenție, în situații care fac parte din aceeași categorie cu cea a prezentei cauze. În *Doorson v. Olanda*, 26 martie 1996, § 70, **Curtea Europeană a reținut că dreptul la un proces echitabil nu presupune să se aibă în vedere drepturile martorilor, în general, și drepturile victimelor chemate să depună mărturie, în special. Cu toate acestea, se poate pune problema prin prisma drepturilor lor la viață, la libertate sau la securitate, dar și prin prisma intereselor care intră în câmpul de aplicare al articolului 8 din Convenție.** Asemenea interese ale martorilor și ale victimelor sunt protejate de aspectele procedurale ale unor drepturi din Convenție, care impun ca statele membre la aceasta să-și organizeze procedurile penale astfel încât interesele în discuție să nu fie periclitat în mod nejustificat (a se vedea și *Marcello Viola v. Italia*, 5 octombrie 2006, § 51). **Problema pe care o ridică autorul sesizării se înscrie în câmpul de aplicare al articolului 24 alin. (2) din Constituție, privit sub aspect procedural.**

36. Așadar, pentru a elucidă aspectele abordate în excepție, Curtea va opera doar cu dispozițiile articolului 24 alin. (2) din Constituție.

37. Prin urmare, Curtea apreciază că sesizarea nu poate fi respinsă ca inadmisibilă și că nu există niciun alt motiv de sistare a procesului, în conformitate cu prevederile articolului 60 din Codul jurisdicției constituționale.

B. FONDUL CAUZEI

I. PRETINSA ÎNCĂLCARE A ARTICOLULUI 24 ALIN. (2) DIN CONSTITUȚIE

1. Argumentele autorului excepției de neconstituționalitate

38. Autorul excepției de neconstituționalitate susține că restricția impusă părții vătămate de a lua cunoștință de materialele cauzei penale până la încheierea acesteia nu este justificată, deoarece partea vătămată este cea care a avut de suferit de pe urma infracțiunii. Astfel, autorul excepției menționează că fără a avea acces la materialele cauzei penale până la încheierea acesteia și fără a fi informat cu privire la derularea urmăririi penale este greu să se imagineze cum își poate apăra drepturile partea vătămată și cum poate contribui aceasta la efectivitatea anchetei.

39. În acest sens, autorul excepției susține că implicarea părții vătămate în investigarea cauzelor de maltratare constituie una dintre cerințele unei anchete efective impuse de articolul 3 din Convenția Europeană. Scopul implicării părții vătămate în investigarea acestor cauze este de a i se permite să-și apere drepturile și să contribuie la investigarea faptelor. În acest context, cerințele impuse de articolul 3 din Convenția Europeană stabilesc faptul că organul de urmărire penală are obligația de a informa periodic partea vătămată despre derularea urmăririi penale, chiar dacă ea nu a solicitat expres acest fapt. Autorul excepției menționează că obligația organului de a informa partea vătămată include și obligația de a acorda acces la materialele cauzei penale până la terminarea urmăririi penale. Astfel, fără a avea acces la materialele cauzei penale, partea vătămată nu se poate convinge că ancheta este deplină și că aceasta nu se tergiversează. Totodată, prin accesul părții vătămate la asemenea materiale, ea ar putea reacționa la timp atunci când acest lucru se impune în mod rațional. În fine, autorul excepției susține că, deși Codul de procedură penală îi oferă părții vătămate dreptul de a propune organului de urmărire penală efectuarea anumitor acțiuni procesuale, propunerile părții vătămate nu pot fi efective atât timp cât aceasta nu are acces la materialele urmăririi penale. În fine, având în vedere faptul că reprezentantul părții vătămate are rolul de a apăra drepturile și interesele părții vătămate, autorul excepției consideră că și acesta trebuie să aibă acces la materialele cauzei penale.

40. Potrivit autorului excepției, textul „din momentul încheierii urmăririi penale” de la articolul 60 alin. (1) pct. 7) și textul „din momentul terminării urmăririi penale” de la articolul 80 alin. (1) pct. 8) din Codul de procedură penală contravin articolului 24 alin. (2) din Constituție, care interzice aplicarea de rele-tratamente.

2. Argumentele autorităților

41. În opinia sa scrisă, Parlamentul a susținut că dispozițiile contestate de către autorul excepției nu limitează partea vătămată în drepturile sale garantate de articolul 24 alin. (2) din Constituție, deoarece ea poate avea acces la materialele dosarului după terminarea urmăririi penale. Mai mult, Parlamentul menționează că până la terminarea urmăririi penale partea vătămată are dreptul să fie informată de ofițerul de urmărire penală sau, după caz, de procuror despre toate hotărârile adoptate care se referă la drepturile și interesele sale [articolul 60 alin. (1) pct. 10) din Codul de procedură penală]. De asemenea, se menționează că din legislația procesual-penală rezultă că acordarea accesului la materialele cauzei penale este lăsată la discreția persoanei care efectuează urmărirea penală, având în vedere necesitatea păstrării confidențialității urmăririi penale, prezumției de nevinovăție, respectării intereselor altor persoane și ale desfășurării urmăririi penale.

42. În opinia Președintelui Republicii Moldova se menționează că restricția impusă părții vătămate de a avea acces la materialele dosarului pe durata urmăririi penale este disproporționată, deoarece ea nu se aplică printr-o hotărâre motivată bazată pe circumstanțele fiecărui caz particular, ci intervine în baza legii. De asemenea, Președintele menționează că restricția în discuție se aplică în mod automat în privința tuturor cauzelor penale, fără a se lua în calcul natura infracțiunii investigate. În același timp, Președintele susține că restricția de a avea acces la materialele dosarului nu se limitează doar la o anumită perioadă a urmăririi penale, ci acoperă întreaga etapă a urmăririi penale, până la terminarea acesteia. Părții vătămate îi este interzis să aibă acces la orice act conținut în dosarul penal, indiferent de importanța acestuia. Restricția în discuție se aplică indiferent de câte probe a acumulat organul de urmărire penală și chiar dacă acuzatul își recunoaște vinovăția sau colaborează cu organul de urmărire penală. Totodată, din acest punct de vedere, partea vătămată este tratată la fel ca persoana acuzată de săvârșirea infracțiunii, pentru că legislația procesual-penală nu face deosebire între categoriile participanților atunci când restricționează accesul la materialele dosarului. În fine, Președintele menționează în opinia sa că Codul de procedură penală nu obligă organul de urmărire penală să informeze periodic părțile procesului cu privire la derularea urmăririi penale. Așadar, Președintele consideră că problema avansată referitoare la restricționarea dreptului părții vătămate de a avea acces la materialele dosarului pe durata urmăririi penale poate fi soluționată de către Curte printr-o Adresă către Parlament, prin care să-i solicite înlăturarea lacunelor identificate.

43. În opinia prezentată de către Guvern se menționează că autorul excepției nu a prezentat argumente concludente care ar demonstra că prevederile contestate contravin articolului 24 alin. (2) din Constituție. În același timp, Guvernul susține că restricția în discuție este impusă de necesități obiective, ce țin de operativitatea actelor de urmărire penală, respectarea demnității persoanelor supuse investigației, protecția identității unor martori, a surselor de informare, a metodelor și a tehnicilor folosite la strângerea probelor. Cu referire la proporționalitatea restrângerii, Guvernul menționează că interdicția contestată nu limitează totalmente accesul la materialele dosarului pe durata urmăririi penale. Astfel, partea vătămată are dreptul de a lua cunoștință de procesele-verbale ale acțiunilor de urmărire penală efectuate cu participarea sa [articolul 60 alin. (1) pct. 6] din Cod și de a fi informată de ofițerul de urmărire penală sau, după caz, de procuror despre toate hotărârile adoptate care se referă la drepturile și interesele sale [articolul 60 alin. (1) pct. 10] din Cod. Prin urmare, Guvernul susține că limitarea accesului părții vătămate la materialele dosarului la etapa urmăririi penale este compensată prin posibilitatea de a realiza acest drept la etapa judecării cauzei, făcându-se o analogie cu soluția Curții dată prin Decizia nr. 107 din 7 noiembrie 2017 referitoare la interdicția impusă avocatului bănuitului sau învinuitului de a avea acces la materialele dosarului până la terminarea urmăririi penale.

44. În opinia prezentată de Procuratura Generală se menționează că restricția impusă de normele contestate este conformă cu prevederile punctului 28 și ale articolelor 4 alin. (2), 6 alin. (2) și (3) din Directiva 2012/29/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 25 octombrie 2012 referitoare la stabilirea unor norme minime privind drepturile, sprijinirea și protecția victimelor criminalității și de înlocuire a Deciziei-cadru 2001/220/JAI a Consiliului, care reglementează dreptul de a primi informații cu privire la propria cauză. De asemenea, în opinia prezentată se menționează că interdicția contestată urmărește scopul protejării drepturilor, libertăților și demnității altor persoane. Totodată, Procuratura Generală, la fel ca și Guvernul, face trimitere la Decizia Curții Constituționale nr. 107 din 7 noiembrie 2017, referitoare la interdicția impusă avocatului bănuitului sau învinuitului de a avea acces la materialele dosarului până la terminarea urmăririi penale, și susține *mutatis mutandis* că limitarea accesului părții vătămate la materialele dosarului la etapa urmăririi penale este compensată prin posibilitatea de a realiza acest drept la etapa judecării cauzei.

45. Curtea Supremă de Justiție nu a prezentat opinia sa cu privire la prezenta excepție de neconstituționalitate.

46. În opinia prezentată de către Facultatea de Drept a Universității de Stat din Moldova se menționează că restricția impusă părții vătămate de a

avea acces la materialele dosarului pe durata urmăririi penale este disproporționată în raport cu obligația statului de a desfășura o anchetă efectivă, impusă de articolul 24 alin. (2) din Constituție, care implică în mod obligatoriu informarea corespunzătoare a părții vătămate despre rezultatele anchetei. Astfel, în opinia menționată se susține că partea vătămată nu este oponentul procesual al procurorului, deoarece ei nu se află pe poziții antagoniste. Dimpotrivă, aportul părții vătămate la desfășurarea acțiunilor de urmărire penală poate fi, uneori, decisiv. Urmărirea penală poate dura o perioadă îndelungată de timp, inclusiv din cauza „pasivității” organului de urmărire penală. Potrivit opiniei exprimate, această situație îi poate insufla părții vătămate temerea că organul de urmărire penală nu își concentrează eforturile spre elucidarea circumstanțelor cauzei și descoperirea adevărului, ci, dimpotrivă, spre „mușamalizarea cazului”. În asemenea condiții, se menționează că încrederea părții vătămate în respectarea principiului legalității de către organul de urmărire penală este viciată. De asemenea, interzicerea accesului la materialele dosarului pe durata urmăririi penale ar crea o stare de incertitudine pentru partea vătămată sau pentru rudele acesteia în privința bunei-desfășurări a urmăririi penale și i-ar împiedica să-și exercite în mod efectiv drepturile. În acest sens, se face referire la jurisprudența Curții Europene privind obligația statului de a-i asigura victimei infracțiunii posibilitatea de a participa efectiv la anchetă, e.g. cauzele *Enukidze și Girgvliani v. Georgia*, 26 aprilie 2011; *Huseynova v. Azerbaidjan*, 13 aprilie 2017 și altele.

47. Astfel, în opinia Facultății de Drept, accesul la materialele dosarului nu trebuie înțeles de o manieră „totul sau nimic”. Partea vătămată nu este un „spectator” la etapa urmăririi penale. Ea trebuie să fie informată despre derularea urmăririi penale și să poată avea acces la materialele dosarului într-o măsură suficientă, astfel încât să-și poată pregăti și susține cauza în mod efectiv în fața instanțelor și în special în cazul necesității înaintării unei acțiuni civile.

3. Aprecierea Curții

48. Curtea reține că, prin contestarea textului „din momentul încheierii urmăririi penale” de la articolul 60 alin. (1) pct. 7) și a textului „din momentul terminării urmăririi penale” de la articolul 80 alin. (1) pct. 8) din Codul de procedură penală, autorul excepției pune problema asigurării participării efective a părții vătămate și a reprezentantului acesteia la urmărirea penală. Curtea observă că textul articolului 24 alin. (2) din Constituție, care prevede că „nimeni nu va fi supus la torturi, nici la pedepse sau tratamente crude, inumane ori degradante”, nu prevede în mod expres

obligația statului de a-i asigura părții vătămate o participare efectivă la etapa urmăririi penale. În același timp, Curtea menționează că interzicerea torturii ca deziderat constituțional trebuie examinat prin prisma obligațiilor care îi revin statului. Astfel, în cauza *Bouyid v. Belgia*, 28 septembrie 2015, § 122, Curtea Europeană a reținut că în toate cazurile, în privința obligațiilor care decurg din articolul 3 din Convenția Europeană, victima trebuie să fie în măsură să participe în mod efectiv la anchetă. De altfel, o investigație nu poate fi considerată „efectivă”, atât timp cât victima sau rudele sale apropiate nu sunt implicate în desfășurarea urmăririi penale în măsura necesară protejării intereselor sale legitime (a se vedea și *Slimani v. Franța*, 27 iulie 2004, § 47). Prin urmare, Curtea constată că asigurarea participării efective a părții vătămate la urmărirea penală reprezintă un element al aspectului procedural al dreptului de a nu fi supus relelor-tratamente, o obligație care le revine autorităților Republicii Moldova din perspectiva articolului 24 alin. (2) din Constituție.

49. Curtea admite faptul că restricționarea accesului la materialele cauzei penale până la terminarea urmăririi penale poate urmări realizarea scopului legitim al păstrării confidențialității urmăririi penale. De altfel, în contextul special al dreptului părții vătămate de a avea acces la materialele urmăririi penale până la terminarea acesteia, Curtea Europeană a menționat că restricțiile privind accesul la materialele cauzei penale la etapa începerii urmăririi penale și pe durata acesteia pot fi justificate, între altele, de necesitatea păstrării confidențialității datelor deținute de către autorități și a protejării drepturilor altor persoane. Cu toate acestea, ar trebui să se realizeze un echilibru corect între interesele menționate mai sus, pe de o parte, și dreptul victimei de a participa efectiv la procedură, pe de altă parte (*Oleksiy Mykhaylovych Zakharkin v. Ucraina*, 24 iunie 2010, § 72).

50. Curtea reține că scopul legitim al păstrării confidențialității urmăririi penale trebuie raportat la interesele particulare ale fiecărei părți la proces. Astfel, în raport cu persoanele bănuite sau învinuite de săvârșirea unei infracțiuni, păstrarea confidențialității urmăririi penale este justificată, având în vedere necesitatea efectuării eficiente a investigațiilor penale și împiedicarea manipulării probelor și a subminării actului de justiție de către suspecți (a se vedea DCC nr. 107 din 7 noiembrie 2017).

51. În raport cu partea vătămată normele procesual-penale în vigoare prevăd că urmărirea penală este la fel de confidențială ca în cazul bănuितului sau învinuitului. Partea vătămată poate avea acces la materialele urmăririi penale doar după încheierea urmăririi penale. Până la încheierea urmăririi penale, ea poate lua cunoștință doar de procesele-verbale ale acțiunilor procesuale la care a participat [articolul 60 alin. (1) pct. 6) din Cod].

52. Astfel, pentru a verifica dacă restricția în discuție corespunde scopului legitim urmărit – i.e. păstrarea confidențialității urmăririi penale – Curtea va avea în vedere jurisprudența relevantă a Curții Europene.

53. În cauza *E nukidze și Girgvliani v. Georgia*, din 26 aprilie 2011, în care reclamantilor li s-a refuzat accesul la materialele urmăririi penale, pentru că ar fi devenit accesibile odată cu încheierea urmăririi penale, Curtea Europeană a notat că una dintre cele mai grave omisiuni ale autorităților fusese faptul că acestea au refuzat în mod obstinat să le acorde reclamantilor permisiunea de a participa la acțiuni importante de urmărire penală, în ciuda eforturilor intense ale reclamantilor în acest sens. Curtea Europeană a reținut că este regretabil faptul că, în baza legislației care prevedea că partea civilă poate obține copii de pe toate materialele urmăririi penale după ce cauza este trimisă în judecată, reclamantii nu au putut avea niciun fel de acces la materialele relevante la etapa urmăririi penale. De asemenea, Curtea Europeană a menționat că este regretabil și faptul că organul de urmărire penală nici nu a ținut să-i informeze pe reclamantii cu privire la constatările pe care le-a făcut în cursul urmăririi penale fără participarea acestora. Prin urmare, Curtea a reținut că reclamantii au fost lăsați într-un vid total în privința desfășurării anchetei, fapt care i-a lipsit în mod clar pe reclamantii de posibilitatea de a-și proteja interesele procedurale legitime, fiind încălcat, astfel, articolul 2 din Convenție, sub aspect procedural (a se vedea *E nukidze și Girgvliani*, citată *supra*, § 250).

54. Totodată, în cauza *Huseynova v. Azerbaidjan*, din 13 aprilie 2017, soția părții vătămate a solicitat acces la materialele urmăririi penale, însă cererea sa a fost respinsă pentru că legislația procesual-penală prevede că materialele urmăririi penale devin accesibile pentru victimă sau pentru reprezentantul acesteia doar după încheierea urmăririi penale. În acest caz, Curtea Europeană a menționat că invocarea dreptului intern de către organele de urmărire penală pentru a justifica interdicția în discuție este inacceptabilă. De asemenea, Curtea a considerat inacceptabil și faptul că, în conformitate cu legislația procesual-penală națională, reclamanta nu a avut acces la materialele relevante la etapa urmăririi penale, fiind astfel încălcat articolul 2 din Convenție, sub aspect procedural (a se vedea *Huseynova*, citată *supra*, § 113).

55. Așadar, Curtea constată că jurisprudența Curții Europene este una clară în privința prevederilor legale care restricționează în mod absolut accesul părții vătămate la materialele urmăririi penale, până la încheierea acesteia. În același timp, Curtea observă că în cauza *Oleksiy Mykhaylovych Zakharkin v. Ucraina*, 24 iunie 2010, Curtea Europeană s-a referit la anumite garanții pe care legislația Statelor Contractante la Convenția

Europeană trebuie să le respecte atunci când este în discuție accesul părții vătămate la materialele cauzei penale pe durata urmăririi penale.

56. Astfel, în această cauză, reclamantul s-a plâns în baza articolului 3 din Convenție că a fost torturat de ofițerii de poliție și că nu a existat o anchetă efectivă în urma plângerilor sale. De asemenea, reclamantul a invocat faptul că pe durata urmăririi penale a solicitat să-i fie acordat acces la ordonanța procurorului cu privire la refuzul de a porni urmărirea penală, emisă în baza plângerii sale, însă solicitarea a fost respinsă. În acest sens, cu privire la refuzul autorităților de a permite accesul părții vătămate la materialele urmăririi penale până la încheierea acesteia, Curtea Europeană a menționat la § 73 că refuzul în discuție nu era justificat de niciun scop legitim, având în vedere faptul că legislația nu prevedea o **procedură specială** de acordare a accesului la dosarul cauzei la etapa urmăririi penale și, în mod special, nu preciza **motivele de refuz** și de permitere a accesului. Legislația în discuție nu stabilea **în ce măsură** poate fi permis un asemenea acces și **termenele-limită** pentru examinarea cererilor depuse și permiterea accesului. Toate aceste aspecte au condus Curtea la concluzia potrivit căreia posibilitatea reclamantului de a participa în mod efectiv la etapa urmăririi penale fusese, evident, afectată. În fine, Curtea Europeană a menționat că o asemenea restricționare a dreptului de acces al victimei la materialele cauzei penale era disproporționată și nu respectase exigența accesului efectiv la desfășurarea urmăririi penale, în înțelesul articolului 3 din Convenție, pentru că legislația procesual-penală nu prevedea garanții în acest sens (a se vedea *Oleksiy Mykhaylovych Zakharkin*, § 74).

57. De asemenea, în cauza *Masneva v. Ucraina*, 20 decembrie 2011, legislația procesual-penală nu-i permitea reclamantei să ia cunoștință de materialele urmăririi penale decât după încheierea acesteia, situație care a durat aproximativ șapte ani. Cu trimitere la cauza *Oleksiy Mykhaylovych Zakharkin*, Curtea Europeană a constatat că această situație a afectat posibilitatea victimei de a participa efectiv la desfășurarea urmăririi penale și a limitat controlul public al investigației, contrar articolului 2 din Convenție (a se vedea *Masneva v. Ucraina*, § 56).

58. În cauza *Savitskyy v. Ucraina*, 26 iulie 2012, reclamantul a susținut că nu a avut acces la ordonanțele cu privire la plângerile sale de aplicare a relelor-tratamente, adoptate de organul de urmărire penală de la începerea urmăririi penale până la terminarea acesteia. În acest caz, Curtea Europeană și-a reiterat raționamentele din cauza *Oleksiy Mykhaylovych Zakharkin* și a reținut că legislația procesual-penală nu reglementează în mod corespunzător problema referitoare la accesul victimei sau al altei părți interesate la materialele urmăririi penale la etapele inițiale ale procedurii sau

în cazul în care dosarul nu este trimis în judecată (a se vedea *Savitskyy v. Ucraina*, § 114).

59. Raportând cele menționate *supra* la pretinsa problemă de neconstituționalitate cu care a fost sesizată, Curtea constată că textul „din momentul încheierii urmăririi penale” de la articolul 60 alin. (1) pct. 7) și textul „din momentul terminării urmăririi penale” de la articolul 80 alin. (1) pct. 8) din Codul de procedură penală impun o restricție absolută în privința accesului părții vătămate și al reprezentantului acesteia la materialele cauzei penale, până la încheierea acesteia. Această restricție apare în contextul în care partea vătămată este, de obicei, principala sursă de informație pentru organele de urmărire penală în cazul săvârșirii unei infracțiuni. Astfel, informațiile deținute de către partea vătămată și, în particular, cele referitoare la anumite circumstanțe ale comiterii faptei infracționale, plasează acest subiect procesual într-o poziție care îi permite să evalueze acțiunile și omisiunile organului de urmărire penală din perspectiva unui actor prezent la locul comiterii infracțiunii. În lipsa accesului la materialele cauzei penale, reacția părții vătămate și a reprezentantului acesteia la acțiunile și omisiunile organului de urmărire penală poate fi întârziată, iar posibilitatea de a le contesta în fața procurorului ierarhic superior sau în fața judecătorului de instrucție se poate dovedi lipsită de efectivitate. De altfel, fără ca victima și reprezentantul acesteia să aibă acces la materialele cauzei penale și să fie informată în mod corespunzător cu privire la desfășurarea anchetei, ei nu pot contesta ceva concret în fața unei instanțe (a se vedea *Khachukayev v. Rusia*, 23 aprilie 2009, § 136; *Khasuyeva v. Rusia*, 11 iunie 2009, § 126; *Dzhabrailovy v. Rusia*, 20 mai 2010, § 84; *Akhmatkhanovy v. Rusia*, 22 iulie 2010, §132).

60. Dintr-o altă perspectivă, legislația procesual-penală stabilește că termenul de efectuare a urmăririi penale este unul rezonabil [articolul 20 alin. (1)] și că depinde de mai mulți factori [articolul 20 alin. (2)]. Cum standardul rezonabilității depinde de circumstanțe, încheierea urmăririi penale se poate dovedi a fi o etapă târzie pentru ca partea vătămată și reprezentantul acesteia să poată avea acces la materialele dosarului și să poată interveni într-o situație care reclamă o reacție promptă (e.g. pentru a nu fi distruse probe, pentru a semnală posibilele piste greșite ale organelor de urmărire penală etc.). Mai mult, în sensul articolului 24 alin. (2) din Constituție, participarea efectivă la etapa urmăririi penale nu mai poate fi efectuată atunci când urmărirea penală s-a încheiat.

61. Totodată, Curtea nu poate reține argumentul invocat de către Parlament și Guvern, potrivit căruia dreptul părții vătămate prevăzut de articolul 60 alin. (1) pct. 10) din Cod [de a fi informată de ofițerul de urmărire penală sau, după caz, de procuror despre toate hotărârile adoptate

care se referă la drepturile și interesele sale] este suficient pentru a asigura o informare efectivă a victimei pe durata urmăririi penale, deoarece informarea victimei, în sensul articolului 24 alin. (2) din Constituție, nu se limitează la comunicarea rezultatelor examinării unei cauze penale în care aceasta a avut de suferit, ci se extinde și la informațiile care au stat la baza deciziilor adoptate de către organul de urmărire penală. Prin urmare, informarea victimei despre adoptarea unei ordonanțe cu privire la neînceperea urmăririi penale, scoaterea de sub urmărire penală, încetarea urmăririi penale, clasarea procesului sau despre adoptarea altor hotărâri, care se referă la drepturile și interesele acesteia, poate fi considerată o informare despre „rezultatele investigației”, care însă nu îi pune victimei la dispoziție probele care au stat la baza adoptării actelor menționate. Așadar, norma legală la care face referire Parlamentul și Guvernul nu asigură victimei o informare suficientă pentru ca aceasta să poată participa efectiv la desfășurarea urmăririi penale.

62. De asemenea, Curtea reține că restricția totală impusă în privința accesului la materialele cauzei penale, restricție stabilită de dispozițiile contestate, nu corespunde nici standardelor enumerate în cazul *Oleksiy Mykhaylovych Zakharkin v. Ucraina* (a se vedea § 56 din prezenta hotărâre). Astfel, Codul de procedură penală nu prevede o procedură specială prin care părții vătămate și reprezentantului acesteia să-i fie acordat accesul la materialele dosarului la etapa urmăririi penale. Singurul motiv de refuz al accesului la materialele dosarului este confidențialitatea. Cu privire la limitele acordării accesului, acestea nu pot fi evaluate, pentru că prevederile contestate interzic orice acces până la terminarea urmăririi penale. Cu referire la termenele-limită pentru examinarea cererilor și pentru acordarea accesului, Curtea observă că, deși articolul 299 alin. (1) din Cod stabilește că cererile se examinează în cel mult 15 zile de la primirea lor, acest fapt este lipsit de efectivitate, atât timp cât accesul nu poate fi acordat din motive de confidențialitate.

63. Pe de altă parte, Curtea observă că statul deține și alte mecanisme prin care poate să prevină divulgarea informației cu privire la urmărirea penală. Astfel, prin aplicarea prevederilor articolului 212 alin (2) din Codul de procedură penală, partea vătămată și reprezentantul acesteia pot fi preveniți de către persoana care efectuează urmărirea penală despre faptul că nu au voie să divulge informația privind urmărirea penală și să-i oblige să semneze o declarație că sunt conștienți de răspunderea pe care o vor purta conform articolului 315 din Codul penal [Divulgarea datelor urmăririi penale contrar interdicției persoanelor care efectuează urmărirea penală] în cazul divulgării informației.

64. Având în vedere aceste aspecte, Curtea reține că restricția absolută stabilită pentru partea vătămată și reprezentantul acesteia în privința accesului la materialele urmăririi penale, până la încheierea acesteia, nu cântărește mai mult decât garanțiile presupuse de articolul 24 alin. (2) din Constituție, cu privire la participarea efectivă a părții vătămate la urmărirea penală.

65. Sub acest aspect, Curtea menționează că reglementarea procedurii de acordare a accesului la dosarul cauzei pe durata urmăririi penale reprezintă o sarcină care îi revine legislatorului (a se vedea jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului citată *supra*, precum și cea menționată la §§ 72-73 *infra*). În același timp, Curtea reține că a fost sesizată de către reprezentantul părții vătămate, căruia i s-a refuzat acordarea accesului la materialele cauzei penale, deși acesta a depus eforturi intense în acest sens (a se vedea §§ 11-14 din prezenta hotărâre). Refuzul în discuție s-a bazat pe dispozițiile contestate (a se vedea § 14 din prezenta hotărâre). Acest fapt reclamă o soluție, cel puțin temporară, din partea Curții.

66. Prin urmare, având în vedere faptul că prezenta excepție de neconstituționalitate a fost ridicată într-o cauză penală care are ca obiect investigarea unei presupuse infracțiuni de tortură, Curtea reține că până la modificarea de către Parlament a prevederilor legale în acest domeniu victimele torturii și reprezentanții acestora vor avea acces la *toate* materialele dosarului penal pe durata urmăririi penale. Aceasta este regula generală.

67. Cu titlu de excepție, accesul la materialele urmăririi penale poate fi restricționat de către procuror, printr-o ordonanță motivată, dacă sunt întrunite cumulativ următoarele condiții: (i) restricția este stabilită pentru o perioadă de timp rezonabilă; (ii) restricția se referă doar la anumite acte procedurale și (iii) există riscul ca accesul deplin la materialele cauzei penale să prejudicieze desfășurarea urmăririi penale.

68. Curtea reține că proporționalitatea restricționării accesului la materialele dosarului pe durata urmăririi penale și motivarea acestei măsuri sunt elemente cruciale, care trebuie evaluate cu prudență de către procurori, având în vedere circumstanțele particulare ale cauzei.

69. Cu privire la proporționalitatea restricției, Curtea menționează că aceasta poate fi apreciată doar prin raportarea la circumstanțele cauzei, însă elementul principal în acest test este faptul că restricția trebuie să mențină încrederea victimei în buna-credință a procurorului. În acest sens, perioada pentru care este aplicată restricția nu trebuie să se întindă pentru o perioadă îndelungată, pentru că în caz contrar victima ar fi lipsită de posibilitatea participării efective la desfășurarea urmăririi penale. De asemenea, procurorul are discreția de a aprecia în privința cărora acte procedurale poate

fi restricționat accesul, însă cu siguranță accesul nu poate fi impus asupra tuturor actelor din dosar.

70. Cu privire la motivarea restricției, Curtea reține că invocarea riscului cu privire la prejudicierea desfășurării urmăririi penale nu este suficient. Riscul în discuție trebuie să fie unul real, nu teoretic, care reclamă o motivare convingătoare din partea procurorului, având în vedere faptul că regula generală este că victima torturii trebuie să aibă acces la *toate* materialele dosarului penal pe durata urmăririi penale.

71. Curtea menționează că, în cazul în care legislatorul va interveni cu modificări în acest domeniu, este necesar ca acesta să aibă în vedere semnificația standardului „participării efective la anchetă”, așa cum dă de înțeles Curtea Europeană în jurisprudența sa referitoare la articolele 2 și 3 din Convenție, privite sub aspect procedural.

72. Astfel, Curtea Europeană a considerat că nu a fost respectat standardul „participării efective la anchetă” în următoarele situații:

- atunci când victima a fost informată doar cu privire la suspendarea și la reluarea urmăririi penale, nu și despre alte evoluții semnificative ale cauzei (*Shaipova și alții v. Rusia*, 6 noiembrie 2008, § 100);

- atunci când victima a fost lipsită de orice informații semnificative cu privire la desfășurarea urmăririi penale timp de mai mult de cinci ani (*Khamzatov și alții v. Rusia*, 28 februarie 2012, § 152);

- atunci când rudele apropiate ale victimei au primit de la autorități doar raportul cu privire la expertiza medico-legală, fără să li se dezvăluie orice altă informație, deși au depus cereri de mai multe ori în acest sens (*Beker v. Turcia*, 24 martie 2009, § 49);

- atunci când reclamantei i s-a permis să vadă patru fotografii cu locul exploziei și alte cinci documente din dosar, fără a putea face fotocopii; acesteia nu i s-a înmănat niciun proces-verbal cu privire la declarațiile martorilor sau cu privire la alte măsuri procedurale întreprinse de către organul de urmărire penală și nu a primit informații detaliate despre acțiunile pe care organul de urmărire penală urma să le întreprindă (*Mezhiyeva v. Rusia*, 16 aprilie 2015, § 75).

73. În alte cazuri, Curtea Europeană a considerat că a fost respectat standardul „participării efective la anchetă” a victimei:

- atunci când reclamanților li s-a acordat accesul la materialele dosarului la scurt timp de la începerea investigațiilor și au primit toate deciziile procurorului regional și ale procurorului general, inclusiv răspunsurile la numeroasele lor întrebări, de îndată ce acuzațiile împotriva celui de-al doilea și celui de-al treilea solicitant cu privire la complicitate și instigare la tentativa de omor au fost retrase (*Jørgensen și alții v. Danemarca*, 28 iunie 2016, §§ 71-72);

HOTĂRÂRE PRIVIND EXCEPȚIA DE NECONSTITUȚIONALITATE
A UNOR PREVEDERI DIN CODUL PENAL ȘI DIN CODUL DE PROCEDURĂ PENALĂ

- atunci când reclamantii nu au fost informați despre derularea anchetei pentru că de la demararea etapei inițiale a investigației nu au apărut informații semnificative care trebuiau comunicate (*Emin și alții v. Cipru și alte cereri* (dec.), 3 aprilie 2012, § 35);

- atunci când organul de urmărire penală nu le-a comunicat reclamantilor numele posibililor suspecti, pentru că nu a acumulat dovezi suficiente împotriva acestora și că o eventuală comunicare a acestei informații putea crea riscul ca reclamantii să presupună că indivizii erau, de fapt, vinovați, fapt ce putea avea repercusiuni nedorite (*Muratspahić v. Bosnia și Herțegovina* (dec.), 2 septembrie 2014, § 32) etc.

II. CU PRIVIRE LA EFECTUL ÎN TIMP AL PREZENTEI HOTĂRÂRI

74. Curtea reține că restricția reglementată de normele contestate se referă exclusiv la etapa urmăririi penale. Astfel, deși părțile vătămate și reprezentanții acestora pot pretinde că la etapa urmăririi penale accesul la materialele dosarului le-a fost restricționat, Curtea reține că în etapele ulterioare urmăririi penale, i.e. la judecarea cauzei de către prima instanță, instanța de apel și cea de recurs, aceștia au avut acces la toate materialele dosarului. Astfel, situația părții vătămate și a reprezentantului acesteia care nu au avut acces la materialele dosarului la etapa urmăririi penale nu poate fi remediată prin revizuirea tuturor cauzelor penale soluționate definitiv. De altfel, prin revizuire se revine din nou la etapa judecării cauzei, în cadrul căreia persoanele în discuție au avut acces la materialele dosarului, fiind astfel imposibilă revenirea la etapa urmăririi penale, etapă la care a avut loc, de fapt, restricționarea accesului. Prin urmare, dacă prezenta hotărâre va retroactiva și hotărârile judecătorești irevocabile vor fi revizuite, persoanele vizate nu vor avea parte de vreun beneficiu semnificativ (a se vedea HCC nr. 21 din 1 octombrie 2018, § 60).

Din aceste motive, în baza articolelor 135 alin. (1) literele a) și g) și 140 din Constituție, 26 din Legea cu privire la Curtea Constituțională, 6, 61, 62 lit. a) și e) și 68 din Codul jurisdicției constituționale, Curtea Constituțională

HOTĂRĂȘTE:

1. *Se admite parțial* excepția de neconstituționalitate ridicată în dosarul nr. 10-329/18, pendinte la Judecătoria Chișinău, sediul Centru.

HOTĂRÂRE PRIVIND EXCEPȚIA DE NECONSTITUȚIONALITATE
A UNOR PREVEDERI DIN CODUL PENAL ȘI DIN CODUL DE PROCEDURĂ PENALĂ

2. *Se recunosc constituționale* textul „din momentul încheierii urmăririi penale” de la articolul 60 alin. (1) pct. 7) și textul „din momentul terminării urmăririi penale” de la articolul 80 alin. (1) pct. 8) din Codul de procedură penală al Republicii Moldova, adoptat prin Legea nr. 122 din 14 martie 2003, în măsura în care acestea nu se aplică victimelor torturii și reprezentanților acestora, care trebuie să aibă acces la toate materialele cauzei penale pe durata urmăririi penale, cu excepția cazului când accesul în discuție poate fi restricționat de către procuror, printr-o ordonanță motivată, dacă sunt întrunite cumulativ următoarele condiții: (i) restricția este stabilită pentru o perioadă de timp rezonabilă; (ii) restricția se referă doar la anumite acte procedurale și (iii) există riscul ca accesul deplin la materialele cauzei penale să prejudicieze desfășurarea urmăririi penale.

3. *Se declară inadmisibilă* excepția de neconstituționalitate în partea referitoare la controlul constituționalității:

- textului „din momentul încheierii urmăririi penale” de la articolul 62 alin. (1) pct. 7);
- articolului 64 alin. (2) pct. 16);
- articolului 66 alin. (2) pct. 20);
- textului „după terminarea urmăririi penale” de la articolul 66 alin. (2) pct. 22);
- textului „din momentul încheierii urmăririi penale” de la articolul 74 alin. (1) pct. 8);
- articolului 212 alin. (1) și (3) din Codul de procedură penală al Republicii Moldova, adoptat prin Legea nr. 122 din 14 martie 2003; și
- articolului 315 alin. (2) din Codul penal al Republicii Moldova, adoptat prin Legea nr. 985 din 18 aprilie 2002.

4. Prezenta hotărâre este definitivă, nu poate fi supusă nici unei căi de atac, intră în vigoare la data adoptării și se publică în *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*.

Președinte

Mihai POALELUNGI

Chișinău, 29 noiembrie 2018
HCC nr. 31
Dosarul nr. 113g/2018